

LIFE Taiga

Jönköping

Åtgärderna i projektet delfinansieras av EU-programmet Life Nature och Naturvårdsverket. Programmets syfte är att skydda och vårda naturvärden i områden som ingår i nätverket Natura 2000.

Länsstyrelserna

Norrbottn • Västerbotten • Jämtland
Västernorrland • Gävleborg • Dalarna
Värmland • Örebro • Västmanland
Södermanland • Östergötland
Jönköping • Kronoberg • Kalmar

www.lifetaiga.se

Text och foto: Länsstyrelserna • Tryck: Lenanders Grafiska AB, mars 2018

NATURVÅRDSBRÄNNING VÄCKER NYTT LIV I SKOGEN

Idag brinner det inte i skogen lika ofta som förr och den sammanlagda yta som brinner är bara en bråkdel av den naturliga. Fram till slutet av 1700-talet brann skogarna i Götaland ungefär en gång vart 50:e år.

I en skog som aldrig brinner blir granarna allt fler och högre. Så småningom kväver de andra träd, som tall, asp och sälg, och solen når inte ner till marken längre. Mossor tar över och de växter och djur som trivdes i den ursprungligen öppna tallskogen försvinner efterhand. Alla eldhärdade gamla träd, som varit hem för många brandgynnade svampar och insekter, bryts till sist ner och "tar slut" om inte nya bränder uppstår. De brandgynnade arterna får då svårt att överleva på sikt.

För att bevara och i viss mån återskapa biologisk mångfald i skogen använder vi nu elden som skötselmetod. En naturvårdsbränning gör liknande nytta som äldre tiders naturliga bränder. Skillnaden är att naturvårdsbränningen sker lugnt och kontrollerat och är styrd av brandutbildade naturvårdare.

Direkt efter en bränning är skogen sotig och svart, men solljuset når nu ner till marken. Redan någon månad efter branden har nytt blåbärs- och lingonris trängt upp och många svampar syns. Den brända skogen lockar till sig insekter och insektsätande fåglar.

Granar dör och tall, asp och björk får lättare att sprida sina frön och gro i den näringsrika marken. Ibland blir lövträden så många att de bildar så kallade lövbrännor, ett område i barrskogen där lövträd dominerar under några årtionden. Grönskan i sin tur lockar till sig växtätande djur, som älgar och harar.

Omkring 100 arter djur och växter är direkt beroende av skogsbränder för att överleva. Andra gynnas indirekt, till exempel hackspettar som äter insekter som lever i de brända trädstammarna.

Redan året efter bränningen har platsen blivit en ljusare, öppnare och varmare skog. Brandgynnade växter trivs och fler fåglar hittar insekter i träden.

VANLIGA FRÅGOR OM NATURVÅRDSBRÄNNING

Jag bor eller rör mig i närheten - hur påverkas jag av en naturvårdsbränning?

En bränning styrs så att närboende ska påverkas så lite som möjligt. Vi tar bland annat hänsyn till hur vinden blåser för att undvika att rök drar in över samhällen. Vistas du i, eller omkring, området medan bränningen pågår kan du känna lukten av brandrök. En viktig del i förberedelserna är att informera närboende om bränningen, till exempel genom lokalradions trafik- och service-meddelanden. Den närmsta tiden efter bränningen är det mycket sotigt i skogen. Brandskadade träd kan falla plötsligt och ljudlöst, framförallt om det blåser. Men precis som i vilken vanlig skog som helst gäller det att vara uppmärksam om du vistas i den.

Vad händer med djuren när skogen brinner?

Det är många förberedelser som ska göras innan en bränning och därför rör vi oss mycket i området. På så vis hinner många djur bli skrämde och dra sig undan innan elden tänds. När vi sedan bränner går vi sakta framåt längs en frontlinje för att ingen ska stängas inne.

Däggdjur och fåglar har en medfödd instinkt att fly när de känner brandrök och klarar sig oftast bra. Kräl- och groddjur söker gärna skydd i hålor i marken, dit hetta inte når, och klarar sig också oftast. Direkt efter en bränning är de flesta djur borta från området. Men vissa arter, som till exempel rökdansflugor och andra insekter, är snabbt på plats. Hackspettar kommer också tidigt för att äta av insektslarver som trivs i brända träd.

Vad är biologisk mångfald?

Biologisk mångfald är den variation av djur, insekter och växter som finns på vår jord. Den biologiska mångfalden innefattar både att det finns många olika arter och att variationen inom varje art är stor.

Varför behövs biologisk mångfald?

Produkter från naturen ger oss mat, medicin, textil och byggmaterial. Vi mår dessutom bra av att vistas i naturen. Oavsett nyttan för oss har varje art lika stor rätt som människan att finnas på jorden. Om arter försvinner från sina livsmiljöer riskerar jordens ekosystem att fungera sämre och slutligen kollapsa. Kanske har vi ännu bara upptäckt en mycket liten del av alla arter vi kan ha nytta av.

Vad kostar en naturvårdsbränning?

En normal naturvårdsbränning kostar mellan 5 000-10 000 kronor per hektar. Den skötselvärdande effekten av den räcker i cirka 100 år.

Ökar inte växthusgaserna vid en naturvårdsbränning?

Det har brunnit i våra skogar sedan urminnes tider. När träd, kvistar, torr mossa och annat brinner bildas en rad förbränningsprodukter. Några av dem, som koldioxid och metan, är växthusgaser. Där branden gått fram i skogen finns mycket näring i marken och det börjar grönska nästan omedelbart. Den nya växtligheten binder snabbt kol på nytt.

DET HÄR ÄR LIFE TAIGA

I länsstyrelsernas naturvårdsuppdrag ingår att skydda och bevara arter och miljöer. Flera arter behöver återkommande bränder för att överleva. Naturvårdsbränning är den skötselmetod som bäst efterliknar effekterna av de naturliga bränder som många av skogens djur och växter är anpassade till.

Under åren 2015-2019 samarbetar 14 av Sveriges länsstyrelser i EU-projektet Life Taiga. Omkring 120 bränningar ska göras för att väcka nytt liv i brandberoende skogar.

Life Taiga, med EU och Naturvårdsverket som finansierare, är ett av de hittills största projekten i sitt slag och omfattar 100 miljoner kronor. Det är en del av EU:s och länsstyrelsernas arbete för att hjälpa utrotningshotade arter och deras livsmiljöer.

Alla naturvårdsbränningar kommer att genomföras i Natura 2000-områden, alltså områden som redan är avsatta för naturvård. Dessa områden har länsstyrelserna fått i uppdrag av EU att sköta så att naturvärden bevaras eller förstärks.

Life Taiga och naturvårdsbränning handlar om att återskapa och bevara unik natur för kommande generationer.

SÄKERHET VID BRÄNNING

En naturvårdsbränning sker under kontrollerade former. Men den är ändå förknippad med vissa risker och kräver noggrann planering och tydliga säkerhetsrutiner.

Bränningsledaren arbetar med en grupp specialister, där var och en har sina ansvarsområden. Den kommunala räddningstjänsten hålls informerade, både i förväg och kontinuerligt under bränningen. SOS Alarm är också informerade om när och var bränningen äger rum, eftersom personer som känner av eller ser röken kan bli oroliga och ringa.

Området som ska brännas måste ha säkra brandgränser. Det kan vara befintliga vägar, en myr eller sjö eller särskilt iordningställda brandgator. Väder, vind och fuktighet i marken är omständigheter som avgör om det går att genomföra bränningen utan att riskera säkerheten.

För att hindra elden att sprida sig utanför brandområdet vattnas marken längs brandgränsen och vattenslangar läggs ut runt området. De kopplas till tillfälliga vattenpumpar vid en närliggande sjö eller till tankvagnar med vatten. Slangarna används även till eftersläckningen.

När elden slocknat finns det personal kvar på plats som eftersläcker och bevakar området tills det inte finns någon glöd eller rök kvar. Det kan ta flera dagar, ibland veckor.

Om du besöker ett område som ska brännas eller har bränts - läs det här!

- Det är viktigt att respektera avspärrningar och information om var det är säkert att vistas.
- Det kan bildas kraftig rök, men oftast stiger den ganska snabbt uppåt.
- På kvällen kan röken sjunka mot marken igen. Röklukten kan finnas kvar i området även efter att eld och glöd är borta.
- Undvik att vara i området den närmaste tiden efter eldningen. Det är inte förbjudet område, men det kan vara riskabelt att vistas där. Träd kan falla ljudlöst och marken är ofta både slipprig och sotig.

www.lifetaiga.se

Life Taiga och naturvårdsbränning i Jönköpings län

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

NATURVÅRDSBRÄNNINGAR INOM LIFE TAIGA I JÖNKÖPINGS LÄN

STOLPABERG Naturreservatet Stolpaberget består till största delen av gammal tallskog på magra hållar, men i de södra delarna finns också områden med yngre tallskog som påverkats av skogsbruk. Delar av området brann i början av 1800-talet. Flera arter taggsvampar finns i reservatet - ett tecken på att skogen både stått ganska orörd under lång tid och att den brunnit med jämna mellanrum.

Ett område på cirka 20 hektar brändes sommaren 2015 inom Life Taiga och en lika stor yta är planerad att brännas inom projektet under sommaren 2018 eller 2019.

Bränningarna i Stolpaberget görs framför allt för att motverka att området växer igen med granar och för att skapa fläckar av blottlagd mineraljord där frön av tallar och olika lövträd (främst asp, sälg och björk) kan gro. Mer lövträd i skogen gör livet lättare för bland annat älgar, hackspettar och många arter svampar och insekter. Men syftet är också att skapa brandhärdade tallar. När en tall utsätts för brand, men överlever, impregnerar den sig med kåda, vilket gör att den kan stå kvar som torraka flera hundra år efter att den så småningom har dött. Sådana tallar kan bli viktiga boträd för hackspettar och på de silverglänsande stammarna kan det växa olika arter av sällsynta knappslavlar.

STORA OCH LILLA FLY Naturreservatet Stora och Lilla Fly utgörs av en hopflätad mosaik av myrar och kringliggande tallskog. Mycket av skogen är en halvgammal produktionskog där de flesta träd är av ungefär samma ålder.

Sommaren 2016 brändes drygt 15 hektar i naturreservatet, som en del i projektet Life Taiga. Samtidigt brände Sveaskog (som är markägare) ungefär lika mycket strax utanför reservatet. I båda fallen var det främsta syftet att skapa luckor i tallplanteringarna, för att på sikt få till en mer naturlig skog med fler gläntor, lövträd och tallar i olika generationer. På sikt kommer bränningen också att göra området ännu bättre för tjäder och orre, som behöver en varierad skog med olika miljöer för sin överlevnad.

Att skogen blir öppnare får också blåbärsriset att trivas bättre - och det kommer både skogshönsen och reservatsbesökarna att ha glädje av! Redan året efter bränningen kunde vi hitta den sällsynta svampen brandskiktodyna (se faktaruta) på några av de brända björkstammarna i reservatet.

NENNESMO Naturreservatet Nennesmo ligger mellan Risamossen och den makligt strömmande Ångån. I reservatet finns tallar som är över 300 år gamla, men också områden som genom tiderna påverkats av skogsbruk.

I Nennesmo planerar vi en Life Taiga-bränning på cirka 20 hektar under sommaren 2018 eller 2019. Målet med bränningen är att döda rötterna på alla granar som är på väg att växa upp i de gamla tallarnas kronor. Om granarna hinner bli för stora riskerar de gamla tallarna att skuggas till döds. Granarna är, som tur är, känsliga för brand, medan tallarna är anpassade till att det brinner i skogen med jämna mellanrum. Så tallarna kommer att klara sig.

Efter bränningen kommer skogen att bli ljusare och öppnare. Skogshöns, hackspettar, blåbär och svampar kommer att få det ännu bättre i reservatet.

KRAFTÖ I SOLGEN Kraftö är en av de öar som ingår i naturreservatet Solgens södra övärld. Kraftö brändes 2016 och är Jönköpings läns minsta bränning (cirka 6 hektar) inom projektet Life Taiga.

Området runt Solgen har länge varit rikt på lövträd och bränningen på Kraftö har gjorts för att försöka behålla björk- och aspskogar i området och förhindra att de växer igen med gran. Branden skapade stora ytor blottlagd mineraljord och mycket död ved, så vi förväntar oss ett bra resultat med många fröplantor och rotskott från asp, sälg och björk. Ön kommer nu att under lång tid vara en viktig miljö för flera arter hackspettar, samt för brandgynnade svampar och insekter.

Mer information om Jönköpings läns naturreservat hittar du på lansstyrelsen.se/jonkoping

FLER NATURVÅRDANDE BRÄNNINGAR I FRAMTIDEN?

SKILLINGARYDS SKJUTFÄLT Skillingaryds skjutfält är ett område med ljunghed och tallskog strax öster om Skillingaryds samhälle. Tack vare försvarets övningsverksamhet finns det mycket bar sand i området. I den blottade sanden lever flera arter av sällsynta bin. Skjutövningarna gör också att det brinner i området med jämna mellanrum, vilket är bra för sanddödlor, svampar och ängsväxter i området. Eventuellt kommer också kontrollerade naturvårdsbränningar att göras i skjutfältet i framtiden.

SÄLLEVADSÅN Naturreservatet Sällevadsån innehåller flera områden med gammal, brandpåverkad skog med höga naturvärden. Men det finns också partier med yngre skog, där en naturvårdsbränning skulle kunna höja naturvärdena ytterligare. Då kan svampar och insekter också flytta dit från gammelskogsområdena. På sikt hoppas vi därför kunna göra naturvårdsbränningar i delar av reservatet.

STORE MOSSE NATIONALPARK En del av skogen i Store Mosse nationalpark består av tallskog på sandmark. Här har det brunnit flera gånger genom årtusendena och i skötselplanen för nationalparken står det numera att naturvårdsbränning är tillåten i dessa områden. Sådana naturvårdande bränder skulle gynna insekter och lavar som är knutna till gamla, kådimpregnerade tallar. Men det skulle också ge hackspettar, sandlevande insekter, sanddödlor och sällsynta taggsvampar större chanser att överleva in i framtiden.

ANGERDSHESTRA PRÄSTSKOG och SANDEBOSKOGEN På sandjordarna i naturreservatet Angerdshestra prästskog och Sandseboskogen finns tallskog som kräver skötsel med brand för att naturvärdena i form av gamla tallar, sällsynta svampar och vedlevande insekter ska klara sig på lång sikt. I båda reservaten planerar vi därför att genomföra naturvårdsbränningar under de närmaste åren.

BRÄNNINGAR GER RESULTAT!

HÖKENSÅS I de sandiga tallskogarna på Hökensås lever den vackra, men allt mer hotade, mosippan. Mosippan frön gror allra bäst på nybränd, sandig mark. För att hjälpa mosippan brände Länsstyrelsen och markägaren Hökensås Häradsallmänning ca 4 hektar i närheten av Falks grav, våren 2016. Nu gror mosipporna i askan!

SLÄTTÖ SAND I naturreservatet Slättö sand har naturvårdsbränningar gjorts både 1999 (cirka 4 hektar) och 2014 (12 hektar). Bränningarna har gynnat många sällsynta insekter. Framförallt har bin, och andra arter av steklar som bygger bo i blottad sand, ökat tack vare bränningarna i området.

LYNGEMADSSJÖN Tallskogen på öarna i naturreservatet Lyngemadsjön höll på att kvävas av uppväxande granar. Eftersom brand är naturens sätt att behålla solöppna tallskogar gjorde vi en naturvårdsbränning på fem av öarna under försommaren 2013. De allra flesta tallarna klarade sig utmärkt och som planerat blev vi av med mycket av den inträngande granen.

DRAGS UDDE Naturvårdsbränningen 2006 i naturreservatet Drags udde var den första större naturvårdsbränningen som gjordes i ett reservat i Jönköpings län. Samtidigt brände också Sveaskog för att öka naturvärdena utanför reservatet, och brandområdet var totalt på över 30 hektar. Undersökningar som gjorts i området visar att bränningen tydligt har gynnat sällsynta svampar och insekter, och mängden lövträd har också ökat avsevärt bland tallarna i reservatet. Ett mycket bra resultat!

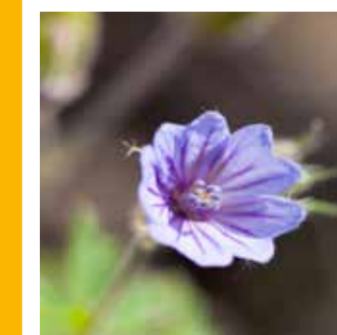
ARTER SOM GYNNAS AV BRAND

Brandskiktodynan är en vedsvamp som bildar svarta knölar på brandskadade träd, oftast på björkar.

Brandskiktodyna
(*Daldinia loculata*)

Den blir i sin tur hem åt flera brandberoende insekter, som är rödlistade på grund av brandens frånvaro i landskapet.

Svedjenäva
(*Geranium bohemicum*)

Svedjenävas frön gror bara om de blir uppvärmda till 40-50 grader och de kan ligga och vänta i marken på en brand i över 100 år.

Svedjenäva är både lik och nära släkt med brandnävan som också behöver liknande förutsättningar.

Spillkråkan är Europas största hackspett. De senaste åren har antalet minskat med cirka 30 procent och arten är numera rödlistad.

Spillkråka
(*Dryocopus martius*)

Alla Sveriges arter av hackspettar trivs och förökar sig i skog som brunnit. De äter gärna insekter som lever i brända trädstammar.

Vid en naturvårdsbränning är det mossan och riset på marken som brinner, inte träden. En smal remsa i taget bränns, lugnt och kontrollerat. Här är räddningstjänsten på studiebesök för att lära mer om hur Länsstyrelsen jobbar med brand som skötselmetod.

Hela tändnings- och brandförloppet dokumenteras alltid noggrant, och minst varje halvtimme noteras vindriktning, temperatur och luftfuktighet. Tillsammans med uppgifter om markens fuktighet använder tändningsledaren informationen för att styra branden till önskad effekt.

Första dygnet efter bränningen säkras alltid kanterna på brännan så att inga glödbänder, som skulle kunna krypa utanför yttergränsen, finns kvar under rötter och stenar. Med hjälp av värmekamera kontrolleras att alla glödar är hittade och släckta.

Den fridlysta mosippan (*Pulsatilla vernalis*) var förr vanlig i sandiga tallskogar som regelbundet brann och betades. Om det inte brinner kvävs den sakta av mossor, lavar och inträngande granar. Tack vare sin djupa pålrot överlever plantan en brand.